

درس خارج فقه استاد هادی عباسی خراسانی

جلسه هفدهم، ۱۴۰۲/۰۲/۱۷

موضوع: فقه المشاورة/ خصوصیات مشاوره‌ی اسلامی / آینده‌نگری و دفع آسیب‌ها از افراد و جوامع، از خصوصیات مشاوره‌ی اسلامی

1- حدیث اخلاقی (جایگاه اهل بیت (علیهم السلام))

1.1- اهل بیت (علیهم السلام)، اصل و ریشه‌ی همه‌ی خیرات

دیروز، حدیثی از امام صادق (علیه السلام) مطرح کردیم که ادامه دارد:

«نَحْنُ أَصْلُ كُلِّ خَيْرٍ وَ مِنْ فُرُوعِنَا كُلُّ بَرٍّ فَمَنْ أَلْبَسَ التَّوْحِيدَ وَ الصَّلَاةَ وَ الصَّيَامَ وَ كَظَمَ الْغَيْظَ وَ الْعَفُوَّ عَنِ الْمُسِيءِ وَ رَحِمَهُ الْفَقِيرَ وَ تَعَهُدُ الْجَارِ وَ الْأَقْرَارُ بِالْفَضْلِ لِأَهْلِهِ [1].»

«نحن أصل كل خير و من فروعنا كل برّ»؛

تمام خیرات، ما هستیم و اصل و ریشه و بنیاد هر خیری، ما هستیم. هر خوبی که در هر کجای عالم است، از بال و پر ما است. تمام خیرات عالم و تمام برّهای عالم، اصلش حضرات معصومین (علیهم السلام) هستند. دعای عاقبت به‌خیری، همین است. این حدیث از احادیث عجیب است! در ادامه فرمودند:

«فمن البرّ التوحيد و الصلاة و الصيام و كظم الغيظ و العفو عن المسيء و رحمة الفقير و تعهد الجار و الاقرار بالفضل لأهله.»

1.2- همه‌ی خیرات، شاخه‌های برگرفته از درخت اهل بیت (علیهم السلام)

این تعبیر، عجیب است که فرمودند: «اولین مصداق برّ، توحید است». موحدان، کنار سفره‌ی ائمه (علیهم السلام) نشسته‌اند. ما الآن در برّ هستیم؛ باید مراقب خود باشیم. ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ﴾ [2] در قرآن، کسانی هستند که به افاضات ائمه (علیهم السلام) به برّ رسیدند. اعزّه‌ای که در حال مشاوره دادن و مشاوره گرفتن هستند، بدانید که ما نشر افکار حقایق دیگر را انجام می‌دهیم. بزرگ‌ترین هنر ما این است که پیوسته به اصل و بنیاد هستی، هستیم. توحید هم از همان است. توحید، یکی از آثار برّ است. نماز و روزه و کظم غیض از همین است. گذشت از انسان‌هایی که بدی می‌کنند و مهربانی به فقیر و تعهد و وفاداری به همسایه، از مصادیق برّ است. اینکه انسان به فضل و ارزش و دانش برای اهلش اقرار کند، از مصادیق برّ است.

1.3- آمادگی در مقابل شبهات علمی، یکی از مصادیق اقرار به فضل برای اهل آن

این اقرار به فضل، یکی از مواردش، یعنی وقتی در مقابل دشمنان ما هستید، با آمادگی باشید. شبهه‌هایی که دیگران القاء می‌کنند، باید از قبل آمادگی داشته باشیم. قبل از مبتلا شدن به خیلی از احکام و موضوعات مبتلابه، سعی کنید جوابش را داشته باشید. تشکیل این جلسات فقه‌المشاوره نیز برای همین است. وقتی می‌توانیم آماده باشیم که بدون هیچ اغراقی، سؤال‌ها را مطرح کنیم و جواب آن را بگیریم.

1.4- روش علمی امام صادق (علیه‌السلام) نسبت به شاگردان

در حالات امام صادق (علیه‌السلام) هست که در جلسات درس‌شان، سؤالات را القاء می‌کردند و هر کس مسئول جواب به سؤالات بودند و خودشان جواب‌ها را می‌دیدند [3].

1.5- حکمت نوشتن کتاب «الْفَيْن» توسط علامه حلی (رحمه‌الله)

علامه حلی (رحمه‌الله)، ۲۰۰۰ دلیل بر ولایت آوردند. گفتند: «چرا این قدر زیاد، دلیل آوردید؟» فرمودند: «ولایت در هر زمان نیاز به حمایت دارد.»

2- خلاصه جلسات گذشته

در خصوصیات مشاوره‌ی اسلامی و تفاوت آن با دیگر مشاوره‌ها بودیم. عرض ما این است که آنچه در مشاوره‌های اصطلاحی است، از باب ﴿وَلَا رَظْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾، [4] مشاوره‌ی اسلامی هم مؤلفه‌هایی دارد.

3- خصوصیات مشاوره‌ی اسلامی

3.1- آینده‌نگری و دفع آسیب‌ها از افراد و جوامع

یکی از مشاوره‌های اسلامی این است که مشاوره‌ی اسلامی، آینده‌نگری دارد و در مقام دفع (پیشگیری) آسیب‌ها است، نه رفع آن‌ها. در مشاوره‌ی اصطلاحی، فردی آسیب می‌بیند و تنهایی نمی‌تواند حل کند و نزد یک مشاور می‌رود، تا مشکل حل شود. در مشاوره‌های اصطلاحی، خیلی از اوقات به دنبال رفع آسیب‌ها هستند، ولی در مشاوره‌های اسلامی، اکثراً در مقام دفع مشکل هستند؛ هرچند به دنبال رفع مشکل و آسیب نیز هستند. اکثراً در مشاوره‌ی اسلامی در مقام دفع آفات هستیم. در مشاوره‌ی اسلامی، گاهی باید گفت که فرد قبل از درمان باید برای پیشگیری بیاید. ضرورت اخلاق اسلامی، برای جلوگیری از آسیب‌ها مناسب است. قطعاً اگر جامعه‌ای اخلاق اسلامی را رعایت کند، یا آسیب نمی‌بیند و یا کمتر آسیب می‌بیند.

4- دفع آسیب، سیره‌ی تبلیغی پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) در برخورد با افراد

امیرالمؤمنین (علیه السلام) در مورد آقا رسول الله (صلی الله علیه وآله) می فرمایند: «طَبِيبٌ دَوَّارٌ بِطَبِّهِ [5]». «حضرت رسول الله (صلی الله علیه وآله)، دافع آسیب های مردم بودند. به امید روزی که مراکز مشاوره‌ی اسلامی، مانند مراکز سلامت، دنبال درمان دفع آفات باشند؛ به خصوص در جامعه‌ی اسلامی.

دولت، مجلس و نماینده‌ها و مردم، همه مسئول‌اند. همه باید برای دفع و پیشگیری از آسیب‌های جامعه بکوشیم.

5- وظیفه‌ی مشاوران اسلامی برای دفع آسیب‌ها

مشاوران اسلامی، مردان خط مقدم آسیب‌شناسی از جامعه هستند. مشاوره‌ی اسلامی در دافعیت است، نه لزوماً رافعیت.

وقتی که مشاوره‌ی اسلامی در مقام دافعیت برای آسیب‌ها است، پس یک مشاور اسلامی باید اطلاعاتش نسبت به آسیب‌ها بیشتر باشد.

6- کلی بودن یا جزئی بودن مشاوره‌ی اسلامی

ما مشاوره‌ی اسلامی را با وجود اینکه از جهات خصوصیت، جهان‌شمول می‌دانیم، ولی به لحاظ مناطق، جزئی می‌دانیم. منطقه و مکان در مشاوره‌ی اسلامی اثر دارد و در برخی مناطق، باید بیشتر توجه کنند. مشاوره در تهران با سیستان فرق دارد؛ هرچند برخی آسیب‌ها کلی است، ولی برخی منطقه‌ای است. آسیب‌ها از جزئی شروع می‌شود. پزشکان می‌گویند که برخی غدد، منطقه‌ای را در بدن آلوده می‌کند. یکی از اطبا گفتند ما گرفتار سالک هستیم. غده‌ی سالک را موش پرورش می‌دهد و خودش گرفتار نمی‌شود، ولی دیگران را گرفتار می‌کند. یکی از مبارزه‌هایی که بتوانیم سالک را ریشه‌کن کنیم، از بین بردن موش‌های فلان منطقه است. از سویی مکانیزم منطقه را به هم می‌زند. مشاور باید قبل از ابتلا باید آسیب‌ها را حل کند. اگر مسائل اخلاقی رعایت شود، آسیب‌ها کمتر است.

7- لزوم رعایت تقوا و ارتباط با خداوند برای مشاور اسلامی

اگر قرار باشد که من یکی از آیات را به عنوان نماد کلی مشاوره‌ی اسلامی بخوانم، این آیه را می‌خوانم: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ﴾ [6]. قطعاً همه چیز برای آخرت است؛ ولی «غَد» به طور کلی، آینده‌ی دنیایی و آخرتی ما است. ما باید برای آینده‌ی خود تقوا داشته باشیم.

تقوای الهی. تقوای الهی دارای مراتب است. هرچه انسان قوی‌تر، آسیب آن قوی‌تر است و مراقبت بیشتر می‌خواهد. انسان عالم از غیر عالم، مراقبتش بیشتر است. ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ [7]. ما باید به قدر توان، تقوا داشته باشیم.

تقوا، بهترین بازوی پرتوان و همراه مشاور اسلامی است. از راه‌های برون‌رفت از مشکلات، تقوا است. بهترین توصیه‌ها برای مشاوره اسلامی، تقوا است.

هر مشاوره غیر از مشاوره، باید برای خودش هم برنامه داشته باشد.

در جلسات گذشته عرض کردیم که مشاوره‌ی اسلامی، چندسویه است: حضرت حق، مشاور و مُرَاجِع. بین این سه مرحله، ارتباط با حضرت حق، اساس این ارتباطات است. هر مشاوره این را بیشتر داشته باشد، موفق‌تر است.

---

[1] الکافی- ط الاسلامیة، الشیخ الکلینی، ج ۸، ص ۲۴۲.

[2] سوره مطفین، آیه ۲۲.

[3] مجموعه وِزَام (تنبیه الخواطر و نزهة النواظر)، وِزَام بن اَبی فراس، ج ۱، ص ۳۰۳.

[4] سوره انعام، آیه ۵۹.

[5] نهج البلاغة، الدشتی، محمد، ج ۱، ص ۹۶، خطبه ۱۰۸.

[6] سوره حشر، آیه ۱۸.

[7] سوره تغابن، آیه ۱۶.